

УДК 72.012:725.53(045)

Л.Р.Гнатюк,
доцент ККТД, НАУ,
К.Я.Агафонова,
магістр дизайну, НАУ

ОСОБЛИВОСТІ ДИЗАЙНУ СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ДІТЕЙ ХВОРИХ НА АУТИЗМ

Анотація: в статті розглядаються особливості формування середовища навчально-виховного комплексу для дітей, що страждають раннім аутизмом.

Ключові слова: аутизм, навчально – виховний комплекс, середовище.

Постановка проблеми. Однією з найбільш актуальних проблем є реабілітація дітей з захворюваністю на аутизм. Статистичні дослідження, проведені у різних країнах показують, що частота виникнення цієї хвороби, це 3-6 випадків на 10 тис. дітей, це перевищує чисельність глухих та сліпих дітей. АУТИЗМ (ранній дитячий аутизм), тяжка аномалія психічного розвитку дитини, що характеризується порушенням комунікативності та соціальної адаптації, стереотипністю діяльності.

Такі симптоми проявляються у віці до 2,5 років, при відсутності реабілітаційної роботи у більше ніж 2/3 випадках настає глибока інвалідність. Натомість, при реабілітації, потреба у лікарняному догляді знижується з 74 до 8%. Враховуючи вище зазначене, необхідно досліджувати особливі потреби дітей – аутистів, для створення найбільш комфортного та ефективного середовища реабілітації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В Україні фундаментальні дослідження проблеми реабілітації дітей знаходяться на початковому етапі. Окремі аспекти організації соціально-реабілітаційних центрів для неповнолітніх та дитячих будинків сімейного типу розглянуті в роботах педагогів, психологів, соціологів та фахівців інших спеціальностей. Для вивчення даної проблеми важливе науково-практичне значення мають дослідження та проектно-творчі роботи з питань архітектури навчальних закладів:

- по формуванню мережі позашкільних навчально-виховних закладів - Степанова В.І., Мирчевської Л.Б.[5];

- по удосконаленню роботи шкільних закладів - Ковальського Л.М. [2], Начевої О.О. [4];

- по проектуванню закладів дитячого оздоровлення та лікування – Гусєва В.В. [1];

- архітектурній організації дитячого рекреаційного середовища присвячені роботи Крижановської Н.Я. [3].

Частково проблемами розселення інвалідів займається ВАПТ "Київ ЗНДІНП". Вагомим чинником для формування здорової і сильної особистості безперечно є її психічний стан. В цьому напрямі були проведені в 1996 році в Яснополянському дитячому будинку під керівництвом І.В. Єжова. Результати психологічного обстеження свідчать про значні порушення емоційно-вольової сфери вихованців. У більшості дітей молодшого шкільного віку виявлені різні порушення емоційного стану: 28% перебувало в стані підвищеної емоційної напруженості, в 32% спостерігався стан психічного стомлення, приблизно стільки ж дітей перебувало в стані емоційного стресу. Тільки в 20% дітей відзначався досить комфортний емоційний стан. Саме тому потрібно сформуванню найбільш комфортне і гармонійне оточення для цих дітей.

На розв'язання існуючих протиріч у архітектурному середовищі спрямовані роботи, котрі формують глобальні напрямки досліджень щодо організації й оптимізації архітектурного середовища (В.Л. Абизов, Н.М. Дьомін, В.І. Єжов, Н.П. Красильников, Г.І. Лаврик, В.П. Мироненко, А.М. Рудницький, В.О.Тимохін, І.О.Фомін та ін.), вивченню соціальних аспектів архітектурного середовища (В.Ю. Дурманов, Г.З. Каганов, К.К. Карташова, Л.Б. Коган та ін.), щодо розширення функцій житлових районів (Е.Г. Костина, К.В. Каркар'ян, О.А. Крижанівська та ін.).

Мета роботи: визначити особливості формування дизайну середовища центрів реабілітації для дітей із захворюваністю на аутизм.

Основна частина:

При аналізі реабілітаційних установ Україні з'ясовано, що на сьогодні проблема нестачі приміщень та елементарного обладнання стоять гостро перед мешканцями та персоналом. Також аналіз показав недовіру застарілих методів, що переважно застосовуються українськими реабілітаційними установами. Закордонні аналоги демонструють кращу матеріально-технічну базу та нові підходи не тільки до проектування даних установ але також специфічного дизайну середовища необхідного для реабілітації та включення в соціум дітей хворий на аутизм.

Натомість, цікавим прикладом є будинок для дітей, що страждають аутизмом. Останкіно, Кашенкін Луг в м. Москві. Архітектор Андрій Черніхов одразу поставив завдання створення такого простору школи, у якому, гуляючи внутрішніми галереями, маля буде отримувати почуття людини,

«подорожуючої навколо», «проникаючої наскрізь» і «спостерігаючої зсередини».

Оскільки пацієнтів з аутизмом умовно поділяють на 4 групи, то і організація простору буде відрізнятися. 1 та 2 групи мають складні особливості, що пов'язані із низьким рівнем інтелектуального розвитку. Така дитина не сприймає простір загалом, тому архітектурне планування не допоможе їй орієнтуватися у приміщенні. Натомість, вони запам'ятовують окремі деталі обстановки, розташування окремих предметів, або границі свого простору.

3 та 4 групи хоч і мають відхилення у зв'язках з оточуючим середовищем, але в окремих життєвих ситуаціях вони не втрачають зв'язок з простором. Так для них має велике значення власний жилий простір, як організоване «робоче» середовище, а також місце постійного перебування. Тому навчально-виховний комплекс в плані має відносно симетричну структуру, при наявності різноманітних, на перший погляд цілком не поєднаних структур (рис.1-2).

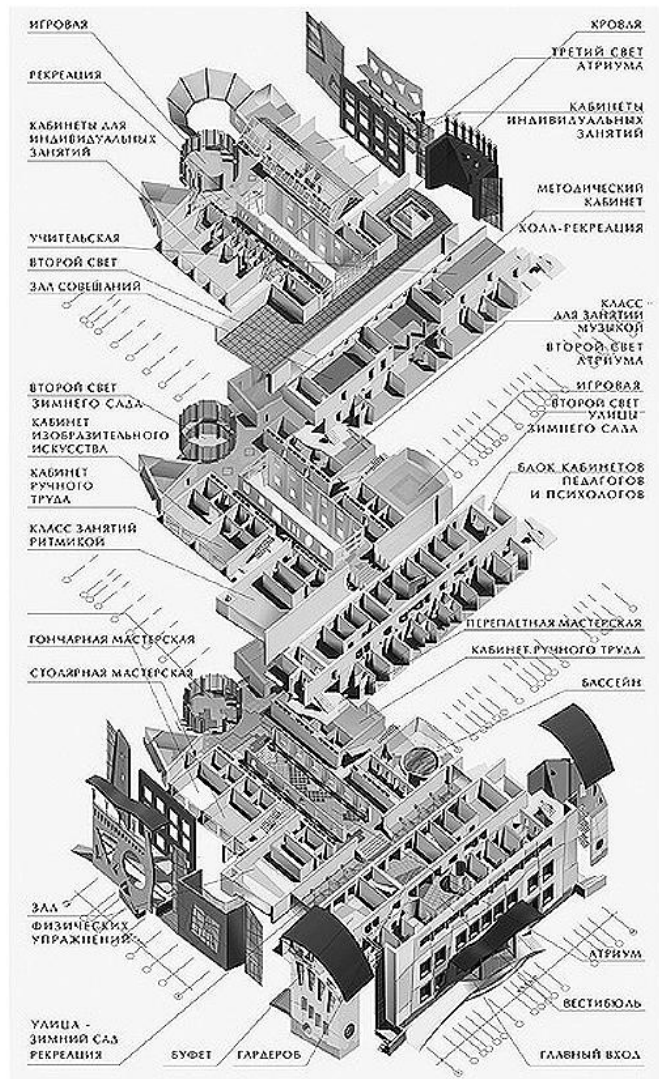
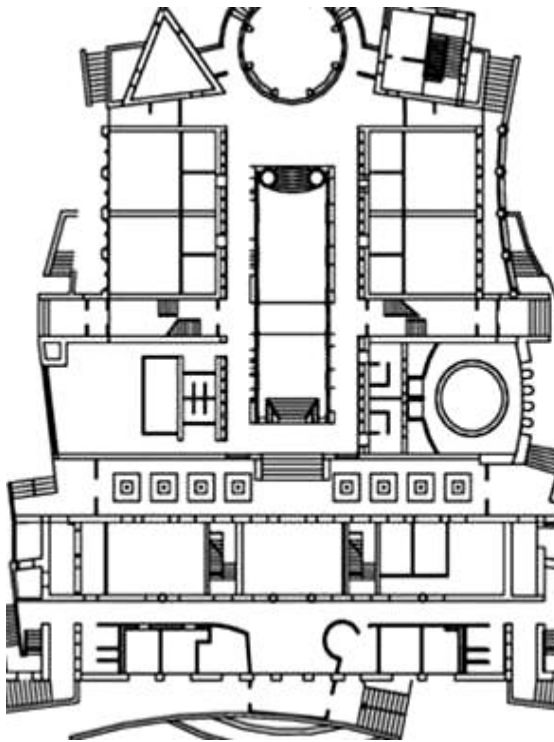

рис. 1-2. Планувальне рішення
Останкіно, Кашенкін Луг, Москва.

Основними елементами формування впливу архітектури та дизайну на людину є: простір, форма, колір, ритм.

Простір. Прийнято вважати, що для дітей з аутизмом потрібно створювати маленькі приміщення, для створення камерної атмосфери стриманості. Натомість цікавим є використання складного просторового рішення: присутні невеликі традиційні кабінети для спеціалістів, а також великі зали із відкритим простором, скляні наружні стіни, та прозорі стелі. Але всі ці великі приміщення зонуються за допомогою перегородок та складних форм, що по-новому формують сприйняття простору із різних кутів зору. Все це викликає у пацієнтів цікавість, а не занепокоєння та страх.

Форма. У будівлі присутні всі базові форми на яких побудована людська культура, - коло, квадрат, трикутник, хвиля (рис. 3-4). Але тут вони покликані виконувати декоративну функцію, поєднуючись у ритмічні композиції, а не «відсікати зайве», приводячи до спільного знаменника. Оскільки дитина з РДА ще не зовсім пізнала простір навіть власного тіла, то більш доцільним вирішенням буде не стискати її суворою геометрією.

Ритм. За рахунок використання базових геометричних фігур у ритмічній композиції, монолітна і достатньо статична будівля набуває динамічної горизонтальної направленості. Це одночасно і ламана, і структурована форма.

Колір. Урізноманітнює та посилює динамічні архітектурні елементи. Але не зважаючи на його, на перший погляд, надлишок, вся композиція тримається разом, є цільною. Використання діаметрально протилежних кольорів виправдане, оскільки композиційні, планувальні елементи покликані звертати

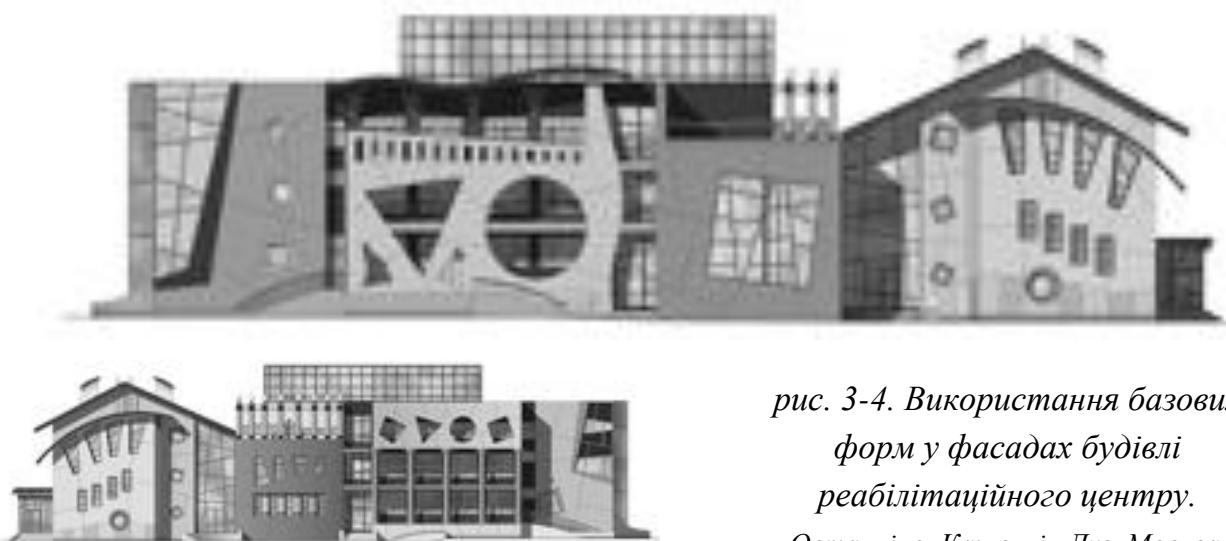

рис. 3-4. Використання базових форм у фасадах будівлі реабілітаційного центру. Останкіно, Кашенкін Луг, Москва.

на себе увагу, та «витягати» дитину з її власного світу.

У вітчизняній практиці є дуже цікавим досвід створення дизайну середовища в реабілітаційному центрі „Еліта”, який є першою установою, що почала застосовувати в своїй медичній практиці систему інтенсивної нейрофізіологічної реабілітації.

Центр було створено у місті Львові в 1990 році завдяки сприянню багатьох міжнародних організацій. Його вигідне розташування в зеленій зоні майже в центрі міста створює затишок і комфорт як пацієнтам так і медичним працівникам.

Рівень його устаткування на час відкриття суттєво виділяв його з поміж інших лікувальних установ України. Тут вперше в Україні було встановлено обладнання для проведення комп’ютерного електроенцефалографічного дослідження мозку з картуванням. Центр був устаткований одною з перших на Львівщині комп’ютерною мережею, яка об’єднувала 12 робочих станцій.

Працівниками центру в 1998 – 2000 рр був виконаний проект „Допомога дітям з порушенням поведінки та шкільною дезадаптацією”.

Останнім часом в центрі було підготовлено та впроваджено в практику українські варіанти всевітньо відомих тестів розвитку дитини – тест визначення великих моторних функцій Gross Motor Function Measurement – GMFM, тест дитячої інвалідності Pediatric Evaluation Disability Inventory – PEDI, скринінговий тест розвитку дитини DENVER II.

Саме в реабілітаційному центрі прийняла завершену форму новостворена програма „Рання реабілітація” для дітей групи ризику аутизму. Завдяки згуртованій роботі фахівців різного напрямку досягнуто реальних успіхів в профілактиці неврологічної інвалідності цих дітей.

Одним з підрозділів реабілітаційного центру є інформаційно-аналітичний центр, який займається активним поширенням інформації про систему реабілітації в різних країнах світу. Ключовими моментами в даному центрі стали синтез медичних новітніх технологій та гармонія оточуючого середовища (прекрасної зеленої зони, що так необхідна хворим).

Висновок. Особливість світосприйняття дітей, що страждають на аутизм, призводять до розробки нових проектних рішень, особливої організації архітектурно-просторового та специфічного дизайну середовища, що покликане допомогти скорішому поверненню аутистів у соціум. На основі існуючих архітектурно – планувальних рішень реабілітаційних центрів виявлено специфічне функціональне зонування, що впливає на формування та використання простору, форми, кольору та ритму у відповідності до світосприйняття аутистів. Прийоми та засоби організації архітектурного середовища та особливості дизайну необхідно спрямовувати на корегуючу дію.

Список літератури

1. *Гусев В.В.* Оздоровительные учреждения для детей и молодежи. - М.: Стройиздат, 1977. – 143 с.
2. *Ковальський Л.М.* Проблеми розвитку архітектури навчально-виховних будівель: Автореф. дис... д-ра архітектури: 18.00.02 / Київський держ. технічний ун-т будівництва і архітектури. – К., 1996. – 33с.
3. *Крижановская Н.Я.* Методологические основы градостроительного проектирования рекреационной среды для детей: Дис. д-ра архитектуры: 18.00.04. – К., 1996. - 349 с.
4. *Начева О.О.* Удосконалення сітки і типів шкільних будівель в існуючій забудові (на прикладі міст України): Автореф. дис... канд. архітектури: 18.00.02 / КиївЗНДІЕП. – К., 1992. – 19 с.
5. *Степанов В.И., Мирчевская Л.Б.* Организация сети школ, межшкольных учебно-производственных комбинатов и внешкольных учреждений: Монография. – М.: Стройиздат, 1983. – 92 с.

Abstract

In article development of the design-concept for formation environment of the centres of rehabilitation for children suffering autism is considered.

Key words: autism, rehabilitation centre, environment.

Аннотация

В статье рассматриваются особенности формирования дизайна среды учебно-воспитательного реабилитационного комплекса детей, страдающих ранним аутизмом.

Ключевые слова: аутизм, учебно-воспитательный реабилитационный комплекс, среда.